

Izometrie $\mathbf{R}^3$

Izometria $\mathbf{R}^3$ to funkcja z $\mathbf{R}^3$ w $\mathbf{R}^3$ zachowująca odległość.

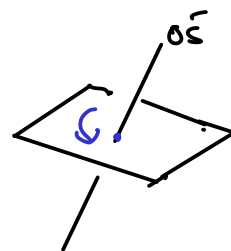
Własności izometrii $\mathbf{R}^3$ analogiczne do własności izometrii $\mathbf{R}^2$:

- 1) Każda izometria $\mathbf{R}^3$ jest złożeniem izometrii zachowującej 0 i pewnej translacji.
- 2) Funkcja $F: \mathbf{R}^3 \rightarrow \mathbf{R}^3$ zachowująca 0 jest izometrią $\iff$ zachowuje iloczyn skalarny.
- 3) Izometria $\mathbf{R}^3$ zachowująca 0 jest liniowa.

Przykłady: (izometrii)

a) Translacje (dla $U \in \mathbf{R}^3$: $T_U: X \mapsto X+U$)

b) Obroty (wokół prostych, czyli osi)
(Obroty są liniowe, gdy oś przechodzi przez zero.)

c) Symetrie względem

- prostą $\longrightarrow$ obrót względem tej prostej o π
- punktu
- płaszczyzny

d) złożenia powyższych.

Orientacja

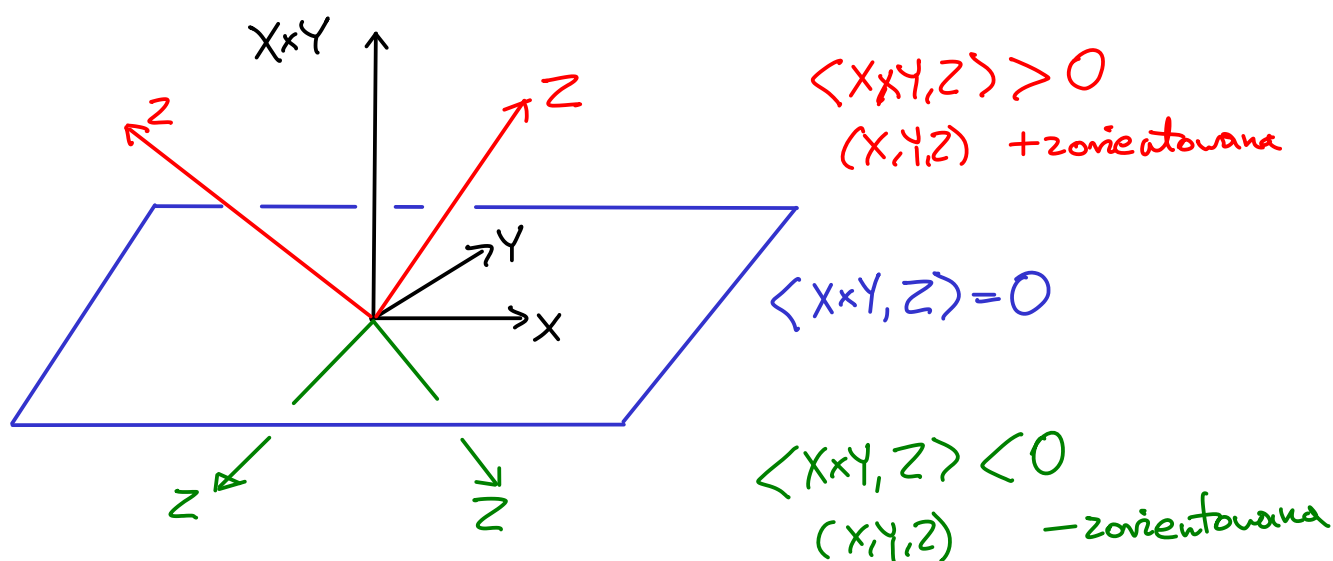
Definicja.

Uporządkowana trójka wektorów (X, Y, Z) w $\mathbf{R}^3$ jest

- dodatnio zorientowana – jeśli $\det(X, Y, Z) > 0$;
- ujemnie zorientowana – jeśli $\det(X, Y, Z) < 0$;

Przykład : (E_1, E_2, E_3) jest + zorientowana : $\det(E_1, E_2, E_3) = \begin{vmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{vmatrix} = 1 > 0$

$$\det(X, Y, Z) = \langle X \times Y, Z \rangle$$

Fakt.

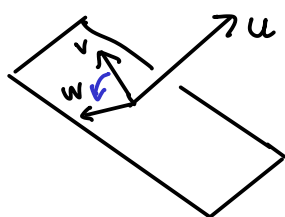
Niech (X, Y, Z) będzie ortonormalną bazą $\mathbf{R}^3$

(tzn. $\|X\| = \|Y\| = \|Z\| = 1$, $X \perp Y \perp Z \perp X$).

Wówczas: (X, Y, Z) jest dodatnio zorientowana $\iff Z = X \times Y \iff X = Y \times Z$
 $\iff Y = Z \times X$.

Niech $u \in \mathbf{R}^3$. Co to jest $R_{u, \theta}$?

Obrót wokół prostej $X = tu$ o kąt θ

- dobieramy v, w w płaszczyźnie $u^\perp$ (prostopadłej do u)
 tak by trójka (u, v, w) była + zorientowana.
- obracam "od v do w ".

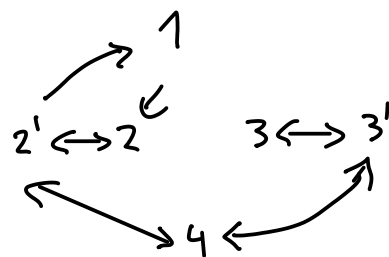
$$R_{-u, \theta} = R_{u, -\theta}$$

Macierze liniowych izometrii $\mathbb{R}^3$

Twierdzenie.

Niech $A \in M_{3 \times 3}(\mathbb{R})$. Następujące warunki są równoważne:

- 1) A jest macierzą izometrii. (liniowej!)
- 2) Kolumny A są długości 1, wzajemnie prostopadłe.
- 2') $A^T A = I$;
- 3) Wiersze A są długości 1, wzajemnie prostopadłe.
- 3') $AA^T = I$.
- 4) A jest odwracalna i $A^{-1} = A^T$.

Dowód. Niech $F: \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^3$ będzie p. liniowym
o macierzy A ($F = F_A$)

(1) $\Leftrightarrow F$ jest izometria

1 $\Rightarrow$ 2 kolumny $A =$ kolumny $m(F) = (F(E_1), F(E_2), F(E_3))$

F - liniowa izometria - zachowuje $\|\cdot\|, \langle \cdot, \cdot \rangle$.

$$\|A_1\| = \|F(E_1)\| = \|E_1\| = 1, \quad \|A_2\| = \dots = 1, \quad \|A_3\| = \dots = 1$$

$$\langle A_1, A_2 \rangle = \langle F(E_1), F(E_2) \rangle = \langle E_1, E_2 \rangle = 0$$

analogicznie $\langle A_2, A_3 \rangle = 0, \langle A_3, A_1 \rangle = 0$

2 $\Leftrightarrow$ 2'

$$A^T A = \begin{pmatrix} \boxed{A_1^T} \\ \boxed{A_2^T} \\ \boxed{A_3^T} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \boxed{A_1} & \boxed{A_2} & \boxed{A_3} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \langle A_1, A_1 \rangle & \langle A_1, A_2 \rangle & \vdots \\ \langle A_2, A_1 \rangle & \ddots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \langle A_3, A_3 \rangle \end{pmatrix} \stackrel{?}{=} \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} = I$$

3 $\Leftrightarrow$ 3'

$$A A^T = \begin{pmatrix} \boxed{w_1} \\ \boxed{w_2} \\ \boxed{w_3} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \boxed{w_1} & \boxed{w_2} & \boxed{w_3} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \langle w_1, w_1 \rangle & \langle w_1, w_2 \rangle & \vdots \\ \langle w_2, w_1 \rangle & \ddots & \vdots \\ \vdots & \vdots & \langle w_3, w_3 \rangle \end{pmatrix} \stackrel{?}{=} \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} = I$$

4 $\Rightarrow$ 2', 3' (z def. macierzy odwrotnej)

2' $\Rightarrow$ 1 ($A^T A = I \Rightarrow F$ jest izometria)

Pokażemy, że F zachowuje $\langle \cdot, \cdot \rangle$:

$$\langle F(X), F(Y) \rangle = \langle AX, AY \rangle = (AX)^T AY = X^T A^T AY \stackrel{(2')}{=} X^T I Y = X^T Y = \langle X, Y \rangle$$

$$\underline{2' \Rightarrow 4}$$

$$A^T A = I \Rightarrow F_{A^T} \circ F_A = F_I = \text{Id}$$

$\uparrow \quad \quad \uparrow$
 $1-1 \quad \Leftarrow \quad 1-1$

F_A jest 1-1 $\Rightarrow F_A$ jest odwracalna $\Rightarrow A$ jest odwracalna

$$A^T A = I \quad / \cdot A^{-1} \rightsquigarrow A^T = A^{-1}$$

$$\underline{3' \Rightarrow 4}$$

$$A A^T = I \quad (\text{jw. lub:})$$

$$\det(A A^T) = \det I = 1$$

$$\stackrel{||}{\det(A)} \cdot \det A^T$$

$\neq 0$

$\det A \neq 0 \Rightarrow A$ odwracalna

$$A^{-1} \setminus A A^T = I \rightsquigarrow A^T = A^{-1}$$

□

Przykład.

Czy poniższa macierz może być macierzą izometrii? Z jaką trzecią kolumną?

$$\begin{pmatrix} \frac{1}{\sqrt{3}} & -\frac{1}{\sqrt{2}} & \cdot \\ \frac{1}{\sqrt{3}} & \frac{1}{\sqrt{2}} & \cdot \\ -\frac{1}{\sqrt{3}} & -\frac{1}{\sqrt{2}} & \cdot \end{pmatrix}$$

$\uparrow \quad \quad \uparrow \quad \quad \uparrow$
 $U \quad \quad V \quad \quad W$

Czy $\|U\| = \|V\| = 1, \langle U, V \rangle = 0$? $\|V\| = \sqrt{\frac{3}{2}} \neq 1$ — NIE

Poprawka:

$$\begin{pmatrix} 1/\sqrt{3} & -1/\sqrt{2} & \cdot \\ 1/\sqrt{3} & 1/\sqrt{2} & \cdot \\ -1/\sqrt{3} & 0 & \cdot \end{pmatrix}$$

$U \quad \quad V \quad \quad W$

$$\|U\| = 1, \|V\| = 1, \langle U, V \rangle = 0$$

Możliwe W :

$$W = \pm U \times V$$

$$U \times V = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot \frac{1}{\sqrt{2}} \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ -1 \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} -1 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix} = \frac{1}{\sqrt{6}} \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ 2 \end{pmatrix}; \text{ możliwe } W: \pm \begin{pmatrix} 1/\sqrt{6} \\ 1/\sqrt{6} \\ 2/\sqrt{6} \end{pmatrix}$$

Klasyfikacja liniowych izometrii $\mathbf{R}^3$

Niech $F: \mathbf{R}^3 \rightarrow \mathbf{R}^3$ będzie liniową izometrią.

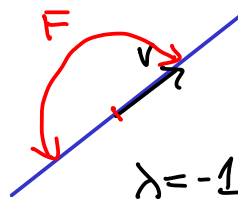
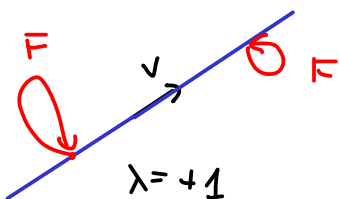
F ma rzeczywistą wartość własną λ i odpowiadający jej jednostkowy wektor własny v .

Lemat 1. $\lambda = \pm 1$.

Dowód

$$1 = \|v\| = \|F(v)\| = \|\lambda v\| = |\lambda| \cdot \|v\| = |\lambda| \cdot 1 = |\lambda|$$

ale $\lambda \in \mathbf{R}$, więc $\lambda = \pm 1$. $\square$

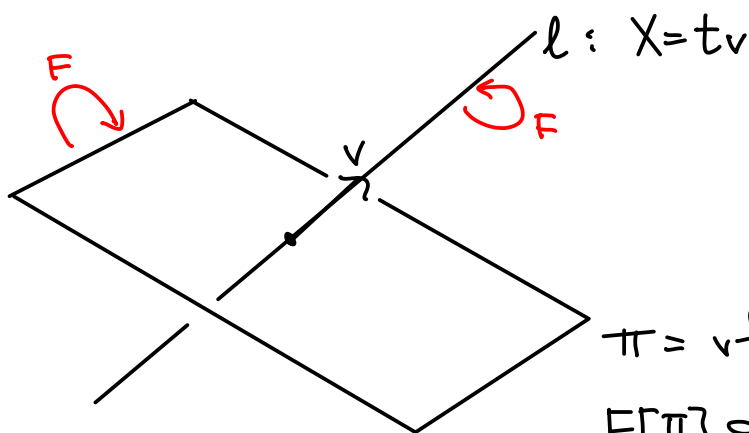
Lemat 2. Jeśli $w \perp v$, to $F(w) \perp v$.

D-d;

$$\lambda \langle v, F(w) \rangle = \langle \lambda v, F(w) \rangle = \langle F(v), F(w) \rangle = \langle v, w \rangle = 0$$

$$\Rightarrow \langle v, F(w) \rangle = 0 \Rightarrow F(w) \perp v$$

$\square$

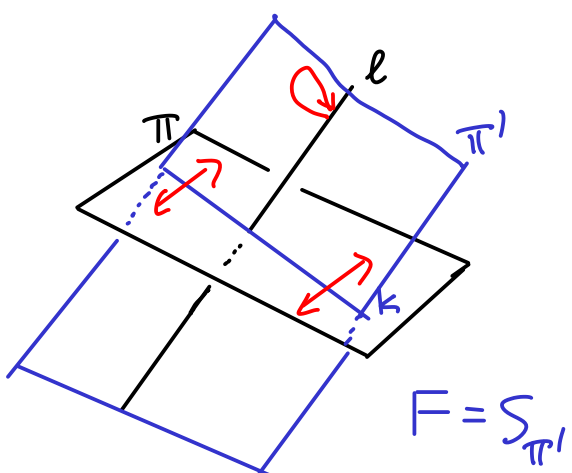
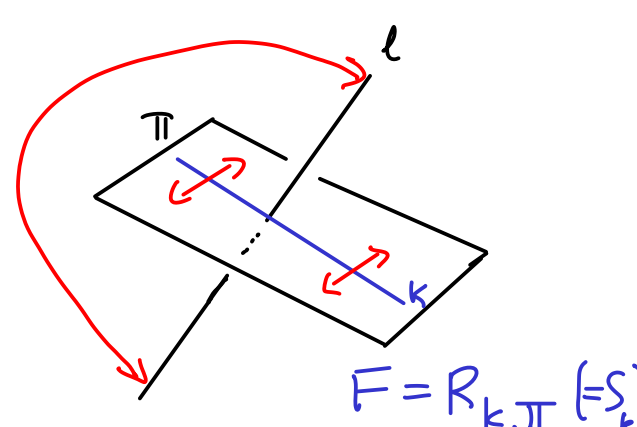
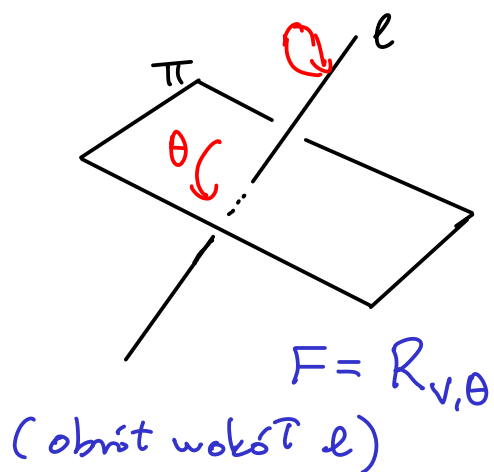
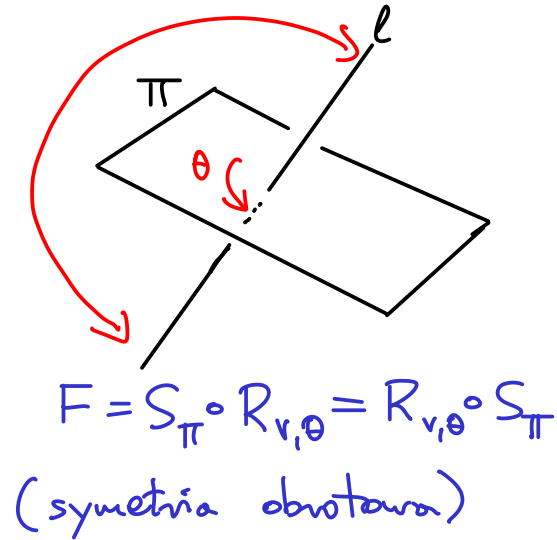
$$\pi = v^\perp = \{w \in \mathbf{R}^3 \mid \langle v, w \rangle = 0\}$$

$$F[\pi] \subseteq \pi$$

Konkluzja: F zachowuje zarówno prostą $\ell = \{tv \mid t \in \mathbf{R}\}$, jak i prostopadłą do niej płaszczyznę $\pi = \{w \in \mathbf{R}^3 \mid w \perp v\}$.

Niech $G: \pi \rightarrow \pi$ będzie ograniczeniem F do π ; G jest izometrią płaszczyzny π zachowującą 0, zatem jest obrotem lub symetrią względem przechodzącej przez 0 prostej.

Tabela klasyfikacyjna

	$\lambda = 1$ $F(v) = v$	$\lambda = -1$ $F(v) = -v$
G symetria	$F = S_{\pi'}$	$F = R_{k, \pi} (= S_k)$
G - obrót	$F = R_{v, \theta}$ (obrot wokół l)	$F = S_{\pi} \circ R_{v, \theta} = R_{v, \theta} \circ S_{\pi}$ (symetria obrotowa)

Twierdzenie. Liniowa izometria $\mathbf{R}^3$ jest obrotem wokół prostej lub symetrią obrotową.

Jak napisać macierz obrotu?

$m(R_{u,\theta})$ wyliczymy jako PAP^{-1} , gdzie A będzie macierzą tegoż obrotu w dobrze dobranym liniowym prostokątnym układzie współrzędnych, a P macierzą przejścia.

Ten nowy układ współrzędnych będzie związany z ortonormalną bazą (U, V, W) :

$$U = \frac{u}{\|u\|};$$

(V, W) to ortonormalna baza płaszczyzny $U^\perp$;

(U, V, W) jest dodatnio zorientowana (czyli np. $W = U \times V$).

$$P = (U, V, W), \quad P^{-1} = P^\top, \quad A = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos \theta & -\sin \theta \\ 0 & \sin \theta & \cos \theta \end{pmatrix}$$

$$m(R_{u,\theta}) = PAP^{-1}$$

$$m(S_{u^\perp} \circ R_{u,\theta}) = P \begin{pmatrix} -1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos \theta & -\sin \theta \\ 0 & \sin \theta & \cos \theta \end{pmatrix} P^{-1}$$

$$\det R_{u,\theta} = \det m(R_{u,\theta}) = \det(PAP^{-1}) = \det A = 1$$

$$\det(S_{u^\perp} \circ R_{u,\theta}) = \begin{vmatrix} -1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos \theta & -\sin \theta \\ 0 & \sin \theta & \cos \theta \end{vmatrix} = -1$$

Przykład.

$$m(R_{(1,2,1)^T, \theta}) = ?$$

$$u = \begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix}, \quad U = \frac{1}{\sqrt{6}} \begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix}$$

$$V - \text{jednostkowy, } \perp U: \quad V = \frac{1}{\sqrt{5}} \begin{pmatrix} -2 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$W = U \times V = \frac{1}{\sqrt{30}} \begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 1 \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} -2 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix} = \frac{1}{\sqrt{30}} \begin{pmatrix} -1 \\ -2 \\ 5 \end{pmatrix}$$

$$P = (U, V, W), \quad P^{-1} = P^T$$

$$m(S_{u^+} \circ R_{u, \theta}) = \begin{pmatrix} 1/\sqrt{6} & -2/\sqrt{5} & -1/\sqrt{30} \\ 2/\sqrt{6} & 1/\sqrt{5} & -2/\sqrt{30} \\ 1/\sqrt{6} & 0 & 5/\sqrt{30} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \overset{-1}{\downarrow} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \cos \theta & -\sin \theta \\ 0 & \sin \theta & \cos \theta \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1/\sqrt{6} & 2/\sqrt{6} & 1/\sqrt{6} \\ -2/\sqrt{5} & 1/\sqrt{5} & 0 \\ -1/\sqrt{30} & -2/\sqrt{30} & 5/\sqrt{30} \end{pmatrix} = \dots$$